

Scientific Journal

VIRTUS

#30, January, 2019
published since 2014

2019

УДК 37.012:931-052

Розман І.І.,

к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет,
rozmanii@ukr.net

Україна, м. Мукачево

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРСОНАЛІЇ

У статті розглядаються питання щодо значення парадигмального підходу у педагогіці. Зауважено на неприпустимості давати суб'єктивну оцінку парадигмі. Закцентована увага на значенні науково-методологічного інструментарію синергетики до вивчення педагогічних персоналій в історичній ретроспективі.

Ключові слова: парадигма, освітньо-наукова парадигма, синтезований синергетичний підхід, сутнісні аспекти.

Постановка проблеми. Звернути увагу на педагогічну парадигму та синергетичний підхід до вивчення окремої персоналії.

Мета роботи полягає у висвітленні педагогічної парадигми як основи практичної діяльності науковця та висвітленні вивчення синергетики педагогічної персоналії.

Виклад основного матеріалу. В освітній галузі України відбувається визначення методологічних орієнтирів, що потребують дослідження і впровадження ретроспективних доробок, порівняльно-компаративних педагогічних досліджень не тільки у національному масштабі, а і у провідних країнах світу.

Інтенсивно відбувається розвиток суспільства, тим самим – і відносини між людьми. Завдяки цьому парадигма як система теоретичних, методологічних, аксіологічних установок, прийнятих у якості зразка, сприяє розв'язанню наукового завдання і одностайно сприймаються членами наукового товариства, завжди знаходили своє відображення в практиці освіти.

Обґрунтуванню і дослідженню різних освітніх парадигм, вивченню освітніх явищ на засадах парадигмального підходу присвячено наукові розвідки Є. Бондаревської, В. Гамідова, І. Льїнського, В. Каліни, І. Колесникової, Г. Корнетова, О. Прикот, Н. Ромаєва, В. Серікова, М. Урядової, І. Фомічової, Є. Шиянова, Є. Ямбурга та інших науковців. У сучасній довідковій літературі [3, с.389-390] парадигма (від грец. *paradeigma* – приклад, зразок) визначається як модель постановки проблем, що береться за зразок вирішення дослідницьких завдань; є умовою певного виду теоретичної діяльності та включає в себе сукупність ідей, цінностей та переконань, визначених і визнаних науковими колами. Вона зумовлює розвиток і збереження наукових традицій, знаходить своє відображення у класичних працях учених і на багато років визначає коло проблем і методів їх розв'язання в певній галузі науки.

Відтак, парадигма є основою практичної діяльності, а її повна або часткова зміна науковою революцією.

В якості методологічного підходу до вивчення педагогічних персоналій розглядаємо парадигму як відправну, відносно цілісну концептуальну схему, певний теоретичний конструкт, який репрезентує і інтегрує продуктивні наукові теорії, моделі розв'язання проблем, що домінують у розвитку педагогічної думки за певного періоду.

Парадигмальний підхід забезпечує виокремлення і вивчення властивих окремим особам чи групі діячів культурно-історичних типів педагогічного мислення і педагогічної дії. Він дозволяє відстежувати етапи виникнення, становлення, трансформації, зникнення і зародження нових персоніфікованих освітньо-наукових парадигм у процесі розвитку педагогічної теорії і практики. Таким чином, біограф одержує чіткі орієнтири вивчення наукової (освітньої, педагогічної) парадигми досліджуваної персоналії через пошук і з'ясування стійких змістових ідей, поглядів, рефлексій, які впливають з її творчості, незалежно від рівня їхньої «сформованості», «зрілості», «досконалості», «прогресивності», позаяк ці характеристики відносні, мають історично обумовлений характер.

Адаптуючи слушну думку В. Гончаренка і В. Гончар у контекст цієї проблематики, відзначимо, що неупереджений дослідник не має права судити, яка з парадигм «краща» або «гірша», бо кожна з них є науковим відображенням певних тенденцій розвитку суспільства, певної частини світової спільноти та, додаємо, результатом суб'єктивних творчих зусиль окремих учених-педагогів, тому має право на існування [2, с.41]. При цьому, слід зважати, що в основі формування кожної педагогічної парадигми лежать наукові підходи, рефлексії, які інтегрують і відображають соціально-економічні, історико-культурні, національні, гуманітарні, інші тенденції розвитку суспільства та детерміновані ними зміст і характер освітніх і науково-педагогічних процесів.

Сучасні педагогічні дослідження поняття «парадигма» набуває чимале розповсюдження, тому що воно є методологічним феноменом, яке використовують не тільки науковці, а педагоги-практики. Проте сам термін «парадигма» у науковій спільноті викликав дискусію, що знайшла різні форми прояву, зокрема, у його трактуванні. Чим відрізняється поняття «педагогічна парадигма» і «освітня парадигма»? Педагогічна парадигма – сталий, значний, погляд, певний стандарт, зразок рішення освітніх і дослідних задач (Є. Бондаревська, С. Кульневич, В. Сластьонін). Зміст поняття «освітня парадигма» спрямована на існування освітньо-історичного процесу як синтезу онтологічних і індивідуальних аспектів педагогічного мислення та поведінки.

Основи педагогічної синергетики (грец. син – «спільне» і ергос – «дія») як міждисциплінарної галузі знань, що

ґрунтується на законах і закономірностях самоорганізації і саморозвитку освітньо-виховних систем активно розробляється у розрізі філософії освіти (М. Громкова, М. Каган, Є. Князева, В. Кремінь та ін.).

Проектуючи і адаптуючи науково-методологічний інструментарій синергетики до вивчення педагогічних персоналій в історичній ретроспективі, можемо одержати якісно нові знання і уявлення про ці феномени. На відміну від їхнього розгляду як закритих особистісних систем, синергетичний підхід дозволяє розглядати біографію як багатоаспектну складно організовану систему, що перебуває у стані нестійкої рівноваги із зовнішнім середовищем. Таким чином вона рефлексується через призму нелінійної еволюції, що передбачає множинність, альтернативність сценаріїв розвитку.

Розгляд з позицій синергетики педагогічної персоналії як «нестійкого», «нестабільного», «нелінійного» феномену відкриває нові обрії для розуміння унікальності й винятковості, позаяк її «особистісне» і «творче» формування обумовлювалося безліччю комбінацій різних об'єктивних і суб'єктивних чинників, закономірних і непередбачуваних подій, процесів, випадковостей.

Синтезовані синергетичним підходом ідеї і засади нелінійності, недермінованості, еволюційної нестабільності, незавершеності (поступ не завжди супроводжується «якісним і кількісним покращенням, зростанням», а кризи, занепад, деградація також є його природними виявами) з одного боку, та соціобіологічної цілісності людини, з іншого, дають змогу вивчати і розуміти персоналію (біографію) як відкриту, нестійку, складно- і самоорганізовану систему, що перебуває у стані постійної мінливості. Як відомо, історія не знає умовного способу, однак цей підхід відкриває перед історико-педагогічною наукою можливість розглядати життєвий шлях особи через призму декількох альтернативних шляхів розвитку. Вводячи у науковий обіг низку складних понять («хаос», «флуктуація», «біфуркація», «атрактор» та ін. [6, с.7-14], синергетика творить новий освітній простір, в якому персональний науковий і практичний досвід минулого не розглядається як анахронізм, а як ефект із високими адаптаційними можливостями, що стверджує: у моделюванні сучасного соціокультурного, освітнього середовища минуле, теперішнє майбутнє тісно і природно взаємообумовлені, переплетені.

У контексті інтеграції спільних сутнісних аспектів означених методологічних підходів актуалізуємо доцільність розробки як наукового інструменту педагогічної біографістики метод розуміння. Він дає можливість осмислювати цінності, прагнення, внутрішній світ персоналій на основі таких механізмів, як проекція (їхнє виявлення і розуміння через призму загального становища і конкретної ситуації, що визначали і впливали на дії, вчинки діяча); перцепції (оцінка його стосунків, дій як соціально обумовленої динаміки); абстрагування (відокремлення від оцінок, суджень, характеристик інших науковців і сучасників, щоб виробити власне розуміння образу персоналії такою, «якою вона була») [7, с.345-347].

Означені й інші методологічні підходи до вивчення педагогічної персоналії, з одного боку, тісно взаємопов'язані й переплетені, тож у структурно-функціональному відношенні накладаються і доповнюють один

одного. З іншого боку, кожен із них має особливу змістовно-функціональну спрямованість, тож при їхньому застосуванні слід спиратися на відповідні профільні студії. З таких позицій фундаментального значення набуває цілісний підхід, який, виходячи з методологічних розробок учених [3, с.19-20] може претендувати на системотворчу роль щодо інтеграції проаналізованих наукових підходів задля їхньої цілеспрямованої проєкції на розв'язання завдань педагогічної біографістики.

Висновок. Отже, такий підхід має свою логіку, вимоги, засади, критерії, що полягають у необхідності зберігати «цілісний образ» персоналії, на окремих стадіях науково-дослідного процесу, щоб суб'єктивні рефлексії науковця не дисонували із об'єктивно-детермінованими трансформаційними змінами особистості, яка є предметом її вивчення.

Література

1. Буркова Л.В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза: Теорет. аспект / Л.В. Буркова. – К. : Наук. світ, 1999. – 37 с.
2. Гончаренко С. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес: від репродуктивної педагогіки до педагогіки творчо-креативної// Педагогічна освіта і освіта дорослих Європейський вимір: збірник наукових праць. Київ-Хмельницький ІНТ І ОД, 2008. С.41–65.
3. Зязюн І. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. Порівняльна професійна педагогіка. 2011. № 1. С.19 – 28.
4. Іщенко М.П. Соціально-політична енциклопедія: наук. видання / М.П. Іщенко, О.М. Іщенко; за ред. д-ра філос.наук, проф. М.П. Іщенко. – Ч. : «ІнтролігаІТОР», 2012. – С.389-390.
5. Краевський В. Парад парадим (послесловие к статье Н.Л. Коршуновой) [Електронний ресурс]: Режим доступа: http://library.by/portalus/modules/shkola/readme.php?subaction=showfull&id=1194355156&archive=1194448667&start_from=&ucat=& (свободный доступ).
6. Кремень Василь Педагогическая синергетика: понятийно-категориальный синтез. Теория и практика управления социальными системами 2013. №3. С.3-19.
7. Кузьменко, Т.Н., Оттоцкий Т.П. Философия и методология науки : учебник для магистратуры. М. : Издательство Юрайт, 2014. 450 с.

References

1. Burkova L.V. Pedagogichni innovatsii ta yikh diagnostychna ekspertyza: Teoret. aspekt / L.V. Burkova. – K. : Nauk. svit, 1999.-37 s.
2. Honcharenko S. Metodolohichni osoblyvosti naukovykh pohliadiv na pedahohichnyi protses: vid reproduktyvnoi pedahohiky do pedahohiky tvorcho-kreatyvnoi// Pedahohichna osvita i osvita dorostrykh Yevropeyskyi vymir: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv-Khmelnytskyi IPO I OD, 2008. S. 41–65.
3. Ziazun I. Pedahohichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilisnoho pidkhodu. Porivnialna profesiina pedahohika. 2011. № 1. S.19 – 28.
4. Ishchenko M.P. Sotsialno-politychna entsyklopediia: nauk. vydannia / M.P. Ishchenko, O.M. Ishchenko; za red. d-ra filos. nauk, prof. M.P. Ishchenko. – Ch. : «IntroligaTOR», 2012. – S. 389-390.
5. Kravetskyi V. Parad paradyim (posleslovye k state N.L. Korshunovoi) [Elektronnyi resurs]: Rezhym dostupa: http://library.by/portalus/modules/shkola/readme.php?subaction=showfull&id=1194355156&archive=1194448667&start_from=&ucat=& (svobodnyi dostup).

6. Кремень Василь Педагогічеськяя синергетика: поніативно-категоріальний синтез. Теорія і практика управління соціальними системами 2013. №3. С. 3-19.

7. Кузьменко, Н.Н., Отиутський Н.Ф. Філософія у методологія науки: учебник для магістратури. М. : Издательство Юрайт, 2014. 450 с.

Rozman I.I.,

*Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor Department of philological disciplines and social communications,
Mukachevo State University, rozmanii@ukr.net*

Ukraine, Mukachevo

A SYNERGISTIC APPROACH TO THE STUDY OF PEDAGOGICAL PERSONALITIES

The article discusses the importance of the paradigm approach in pedagogy. Not allowed to give a subjective assessment of the paradigm. Attention is drawn to the value of the scientific and methodological tools of synergetics to the study of pedagogical personalities in historical retrospective.

Key words: *paradigm, educational and scientific paradigm, synthesized synergistic approach, essential aspects.*





МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>